

Received 01.01.2023	Review	JOTS
Accepted 19.01.2023		7/1
Published 27.01.2023		2023: 245-250

**Beckwith, C. I. The Scythian Empire: Central Eurasia and
the Birth of the Classical Age from Persia to China.**

Oxford: Princeton University Press, 2023, pp. xxxii+377.

ISBN: 978-06-91-240534.

Deniz DEMİRYAKAN*

(Düzce/Turkey)

E-mail: demiryakan@hotmail.com

Tanıtacağımız kitap Orta Avrasya'nın geniş topraklarında çok uzun süre hüküm süren ve bu toprakların en eskilerinden olan İskitlerle ilgilidir. Yazarı bu kitabı yazmaya iten temel etkenlerden biri, uzun bir zaman diliminde birbirinden uzak bölgelerde kendilerine has yönetim biçimleriyle dünyanın geri kalanından ayırık bir yaşantı süren İskitlerin gözden kaçan miraslarının farklı bir bakış açısıyla yeniden kaleme alınma ihtiyacının karşı konulamaz zorunluluğudur.

Kitaptaki bazı önemli bölüm başlıkları şöyledir:

1. The Scythians in the Central Eurasian Steppes
2. The Scythians in Media and Central Asia
3. The Scytho-Mede Persian Empire
4. One Eternal Royal Line
5. Imperial Scythian in the Persian Empire
6. Classical Scythian in the Central Eurasian Steppes
7. The Scythian Empire in Chao and the First Chinese Empire
8. The Scythian Capitals of Media, Chao, and Ch'in

* ORCID ID: 0000-0002-3565-3314.

Kitap dikkatle okunduğunda Beckwith'in gözden kaçmış olan -Bilinçli olarak mı gözden kaçmış? sorusunun yanıtı yine tüm bir kitap boyunca muhalif bir pencereden detaylı biçimde yanıtlanmaktadır- daha pek çok kayda değer, heyecan verici bulgulara ulaştığını da görebiliyoruz. Burada tuhaf olan durum, Beckwith tarafından 'yeni' olarak sunulan bazı bulguların yazarın da kabul ettiği gibi daha önce de başka araştırmacılarca bilinmesi-paylaşılmasıdır. Ancak söz konusu bulgular, bir şekilde bu koca akademik denizde -en azından Beckwith bu kitabı yazasına kadar- kaybolmuştur.

Yazarın kitap boyunca dikkat çektiği durumlardan biri de İskitlerle ilgili yapılan çalışmaların günümüzde arkeoloji, tarihsel antropoloji ve sosyoloji alanları ile sınırlı kalmasıdır. Yine Beckwith'den edindiğimiz bilgilere göre bu sorunlu durum; sadece İskitleri değil, onların komşuları hakkında da doyurucu bilgiler elde etmemizi olumsuz etkilemektedir. Üstüne üstlük söz konusu uygarlıklar üzerine yapılan sınırlı alandaki çalışmaların bu denli yetersiz olmasına rağmen İskitler ve diğerleri hakkında ortaya koydukları olumsuz yargıları kitap boyunca takip etmek bir hayli şaşırtıcıdır. Bu duruma ek olarak Beckwith'i okurken İskitlere yakıştırılan olumsuz sıfatlar karşısında şaşırsanız da devamındaki bölümlerde bilimsel olmayan bu tarih anlatımına yazar tarafından verilen yanıtlar oldukça doyurucu ve etkileyicidir.

Kitabın sayfalarını bir bir çevirdiğinizde neyin niçin nasıl önemli olduğu konusu ve bu durumun rahatlıkla öznel bir yaklaşımı tetikleyeceği düşüncesi aklınızı kurcalamaya başlayacaktır. Öyle ki Beckwith'in de dile getirdiği gibi arkeologların, tarihçilerin, İran uzmanlarının ve sinologların önemli olduğuna işaret ettikleri konular ve bunlarla ilgili veriler araştırmacılarca oldukça fazla ilgi görürken diğer taraftan önemsiz gördükleri konular ya yok olmuş ya da tamamen göz ardı edilmiştir. Tam bu noktada yazar şu ağır eleştiriyi getirir: Bu konular üzerinde bildiklerimiz yarım yüzyıl ya da daha uzun bir süre öncesine göre çok daha ileri düzeyde değildir. Daha da kötüsü, Beckwith'in ileride görmediği durumlardan biri, dil çalışmalarının hiç de istenilen seviyede olmadığı gerçeğidir. Evet, İran dilleri konusunda uzmanlaşmış dilbilimcilerin ve diğer araştırmacıların olduğunu kitaptan öğreniyoruz ancak bu koca okyanusta bir damla olarak kalıyor. Ayrıca, yazarın getirdiği tarihçilerin dilbilim konusundaki yetersizliği eleştirisi günümüz dünyasında da daha yüksek sesle sorulabilmelidir.

İran dillerini bir kenara bırakırsak kitabın ilgili bölümüne tekrar döndüğümüzde İskitlerin dili hakkında yapılan çalışmaların iyi düzeyde olduğu ve dil malzemeleri üzerinden İskitler hakkında öne sürülen düşüncelerin sağlam bir dayanakla güçlendirilebileceği gerçeği çok önemli bir husus olarak ilgili satırlarda karşımıza çıkıyor. Yazar, şu şahane cümleyi de kuruyor:

(...) Bilinen anlamda ilk imparatorluğu kurmakla kalmayıp bin yıldan uzun bir süreyle bu imparatorluğu yaşatan ve hüküm sürdüğü zamanların en büyüğü olan İskitlerin kendilerinden daha iyi bilinen bozkır imparatorluklarından daha fazla 'bir' olarak kaldıklarını göstermek adına önemli bir kanıttı.

Üstteki satırları okuduğunuzda İskitlerle ilgili yapılan çalışmaların çok az olduğu kanısına kapılabilirsiniz. Aslında Beckwith'in de ilgili bölümlerde değindiği gibi çalışma sayısı çok ancak bu çalışmaların çoğu biyobibliyografik tarzda standart bir çalışma anlayışından oluşmaktadır. Yazar ise tekdüze ve hikâye edici bu tarzı kitap boyunca neredeyse hiç kullanmamaya dikkat ederek şuraya dikkat çekiyor: İskitlerin kurduğu (veya yaptığı) şey, sanat vd. ileri toplum ölçütleriyle bezenmiş bir 'imparatorluk' mu yoksa akademik çalışmaların yaygın kanısına göre kötü şöhretlerin bir toplamı mı? Bu can alıcı soru, yazarın da özellikle üzerinde durduğu ve bir kitap yazarak yanıt verdiği önemli bir sorudur. Ancak yazar bu soruyu yanıtlarken özgün bir bakış açısıyla daha önceki çalışmalardan farklı olarak bilinmeyenlere, gözden kaçanlara, görmezden gelinenlere, yanlış anlaşılana tüm bir Orta Avrasya tarihini ve coğrafyasını göz önünde bulundurarak büyüteç tutmaktadır.

Doğal olarak böyle bir kitap yazmak istediğinizde "ek açıklamalara" oldukça gereksinim duymanız kaçınılmaz olacaktır. Kitabı elinize alır almaz göreceğiniz üzere oldukça fazla dipnot ve sonnot okuyucuyu beklemektedir.

Beckwith'in İskitlerle ilgili yeni bir pencere açtığı anlatı evrenine tekrar şu soru ile dönelim:

2700 yıl önce başlayan bir İskit öyküsü: Altın heykeller, sağlam oklar ve iyi yaylar; sahi gerçekten bu kadar mı?

Beckwith; yaklaşık 2700 yıl önce, Orta Avrasya'nın bozkırlarından Sarı Nehir'e; Orta Asya'dan Med topraklarına, Çin'den Tuna ve Orta Avrupa'ya kadar hayal edilmesi bile güç bir alanda İskitlerin dünyanın ilk büyük imparatorluğunu kurmasından bahseder. Sonrasında, yukarıda da birkaç kez vurguladığım gibi

kitabın çıkış noktası olan şu temel soruları kitabın münferit bölümlerinde benzer biçimde sorar: Peki bu imparatorluk, dünya medeniyetinde herhangi bir değişiklik yaratacak kadar uzun sürdü mü? İskitler dünya uygarlığına “daha iyi yaylar ve oklar” ve bazı oldukça görkemli altın heykellerin ötesinde bir şey kattı mı? Dilleri, inançla ilgili düşünceleri, sosyo-politik özellikleri hangi özellikleri taşıyordu? Bu soruların niçin sorulduğu da aslında başka bir öneme sahiptir. Öyle ki alanyazındaki yaygın görüşe göre İskitler, Çinliler ve Romalılar gibi barışçıl komşulara rastgele saldıran vahşi kabilelerdir. Söz konusu bu komşular ise kötü ve saldırgan barbarları -hiç istemeseler de!- yok etmek ve topraklarını almak zorunda kalan ‘daha yüksek’ bir uygarlığa sahip topluluklardır. Beckwith’in İskit tarih yazımına başka bir açıdan yaklaşma gereksinimi duyması, bu yaygın görüşün neredeyse bir kesin kabule dönüşmüş olması ve dogmatik bir yapıya evrilmesidir kuşkusuz. Özellikle de Herodot’un birbiriyle çelişen tarih notlarının İskitler hakkında bildiklerimizin ana kaynağını oluşturması başka bir husustur. İşin ilginç tarafıysa çağımız araştırmacılarının Herodot’un İskitlerle ilgili olumsuz olan görüşlerini tüm bir çelişkiye rağmen ‘doğru’ kabul etmesidir.

Hız kesmeden bir soru daha ekleyelim: Antik çağda bir öteki olarak İskitler: Barbar mı, yenilikçi mi?

Beckwith, İskit İmparatorluğunu, hakkında oldukça az şey bilinmesine karşın dünya tarihinin en önemli imparatorluklarından biri olarak betimler. İskitler üzerine yapılan çalışmaların türü ve sayısı ne kadar az olsa da İskitler, yazara göre Büyük İskender'in fethine kadar birkaç yüzyıl boyunca çoğunlukla barışçıl bir şekilde hüküm süren; daha önce görülmemiş, istikrarlı ve kendine has bir yönetim anlayışı sergileyen bir imparatorluktu. Öyle ki kendi çağındaki birçok ileri uygarlığa-bunların bazıları çok uzak mesafelerde olmasına karşın-şaşırtıcı bir biçimde etki etmişti. Yazar tam bu noktada şu kinayeli soruyu sorar: İskitler bu kadar büyükse, eski haritalar neden Sarı Nehir'den Tuna'ya kadar uzanan geniş bozkır bölgesini “Burada İskitler var” diye işaretlemiyor? İskitlere ne oldu? Tabii bu soru sadece harita yapıcılara değildir. Beckwith, Asya'nın doğusuyla ilgilenen araştırmacılara ise kendilerine şunu sormaları gerektiğini savlar: İskitler, eski Çinliler üzerinde yenilikçi bir etkiye sahip olmuş mudur? Kitap bu soruların yanı sıra İskit dili ve İskit felsefesi hakkındaki sorular da dahil olmak üzere şaşırtıcı sayıda sorulmamış birçok soruyu da büyük bir ustalıkla yanıtlaması açısından da önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

Yeni bir soru daha sormak gerekirse: İskitlerle ilgili olumsuz tarih yazıcılığının nedeni, bilinen imparatorlukların taşıdığı özelliklere sahip değiller diye mi yoksa bilinen imparatorluklara benzemedikleri için midir?

İskitlerin tarih sahnesindeki ihtişamlı yürüyüşünü, birçok kaynak ve bulgu üzerinden kitap boyunca takip ederken şunun hemen farkına varıyorsunuz: İskitler, Antik Çağ'ın diğer hiçbir kültürüne benzemiyor! Daha önce de bahsettiğimiz gibi İskitlerle ilgili olumsuz tarih yazımının altında bunun yattığını iddia etmek yanlış olmayacaktır. Evet, şunu rahatlıkla söyleyebiliriz (bu satırları dikkatle okuyunuz!): Benzemiyorlardı, hatta yüzyıllar alan büyük bir mücadelenin inanılmaz birikimiyle İskitler, daha zorunu yaparak diğerlerini pek çok açıdan kendilerine benzetmişlerdi. Yazar da bundan dolayı tarihi yeniden yazmanın ve eski haritaları bir kez daha gözden geçirmenin artık bir zorunluluk haline geldiğini söyleyecektir.

Sona yaklaşırken son bir soru daha: Nehir kenarındaki verimli toprakların uygarlıkları mı, bir bozkır uygarlığı olan İskitler mi daha yenilikçidir?

Kitaptaki bölümleri tek tek okuduğunuzda İskitlerin ve onların soyundan gelenlerin kültür ve başarılarına dair yapılan açıklamaların çoğunlukla Antik Çağ'dan günümüze ulaşan somut verilere -eski tarihi kayıtlar, çeşitli dil materyalleri ve başta heykel olmak üzere görsel kanıtlar- dayandığı görülecektir. Bu yazdığım son cümle dikkatle bir daha okunmalıdır! Çünkü geleneksel bakışa şu açıdan darbe indirmektedir: Bundan önceki hemen her çalışma, başlıca yenilikleri nehir kenarlarındaki verimli topraklarda uygarlık kuran topluluklara atfederken Beckwith bu kitabıyla yeniliklerin İskitler sayesinde Orta Avrasya'dan geldiğini göstermektedir. Bunlara ek olarak kitapta, İskitlerin Avrasya'da klasik uygarlıkların ortaya çıktığı tüm önemli bölgeleri doğrudan birbirine bağlayan ve tarihsel kimliğiyle bilinen ilk uygarlık olduğu Beckwith tarafından monografiler, kaynak materyal koleksiyonları ve özgün makaleler aracılığıyla ustalıkla verilmektedir. Tüm durumlar şaşırtıcı bir kaynakça zenginliği okuyucuyu oldukça etkileyecektir.

Tanıtımın sonuna gelirken MÖ. VIII. yüzyılın sonları ve VII. yüzyılın başlarında, Avrasya'nın büyük bir bölümünü fethettikten sonra buraları birleştirerek Batı, Yakın Doğu, Hindistan ve Çin başta olmak üzere tüm antik dünyada felsefe çağını ve Klasik Çağ başlatacak kadar yenilikçi bir imparatorluk

kuran İskitleri, akıcı bir biçemle ve oldukça iyi bir bilimsel malzemeyle kitaplaştıran Christopher I. Beckwith, İskitlerin tarihin akışını değiştiren büyüleyici ama çoğu zaman gözden kaçırılmış bir kesitini sunması nedeniyle büyük bir teşekkürü hak etmektedir.